

Lublin 23.03.2025

prof. dr hab. Teresa Pękała
Katedra Estetyki i Filozofii Kultury
Instytut Filozofii
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

**Recenzja dorobku naukowego dr Moniki Błaszczak-Stachowiak w
postępowaniu habilitacyjnym
w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo**

Po zapoznaniu się z dokumentacją dorobku naukowego Habilitantki, doręczoną w wersji elektronicznej, oraz z pismem Dziekana Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej prof. UAM dr hab. Krzysztofa Skibskiego z datą pisma 7 stycznia 2025 (WFPiK/HAB./5/2025) stwierdzam, że w świetle obowiązujących przepisów, przekazana dokumentacja spełnia wymagania dotyczące wniosków w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego i umożliwia ocenę formalną oraz merytoryczną dorobku naukowego Habilitantki.

Dokumentacja obejmuje:

- Wniosek przewodni dr Moniki Błaszczak-Stachowiak o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie **literaturoznawstwo** wskazujący jako podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego monografię naukową pt. *Amorficzne kategorie estetyczne jako praktyki twórcze i poznawcze*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2024, ss. 568, ISBN 978-83-232-4291-8.
- Wykaz załączników w wersji elektronicznej potwierdzających: dane wnioskodawczynie, dyplom nadający stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, autoreferat, wykaz osiągnięć naukowych, wykaz aktywności na więcej niż na jednej uczelni i monografię *Amorficzne kategorie estetyczne jako praktyki twórcze i poznawcze* wskazaną jako pierwsze osiągnięcie habilitacyjne.

Zgodnie z wytycznymi Rady Doskonałości Naukowej recenzję rozpocznę od prezentacji sylwetki naukowej i drogi badawczej Habilitantki.

I. WYKSZTAŁCENIE I DOŚWIADCZENIE ZAWODOWE

Habilitantka uzyskała gruntowne wykształcenie humanistyczne. Ukończyła dwa kierunki studiów. Uzyskała tytuł magistra w 2003 roku na kierunku filologia polska na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i tytuł magistra w 2006 roku na kierunku kulturoznawstwo na Wydziale Nauk Społecznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ukończyła studia podyplomowe na

Podyplomowym Studium Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w roku akademickim 2003/2004. Swoje zainteresowania badawcze rozwijała w latach 2004-2008 w ramach Studium Doktoranckiego Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej w Pracowni Estetyki Literackiej, zwieńczone w 2008 roku obroną doktorską z wyróżnieniem i uzyskaniem tytułu doktora nauk humanistycznych. Tytuł rozprawy doktorskiej: *Ekrany i lustra w polskim dramacie współczesnym*, opublikowanej w 2019 roku: (*Ekrany i lustra w polskim dramacie współczesnym*, Wydawnictwo PTPN, Poznań 2019, ss. 277, ISBN 978-83-7654-084-9).

W ocenie kwalifikacji Habilitantki do prowadzenia samodzielnych badań, w dziedzinie nauk humanistycznych, potwierdzonych uzyskanymi dyplomami, pragnę podkreślić, że jest to wykształcenie gruntowne i dobrze rokujące na przyszłość, nie tylko w zakresie prowadzenia badań, ale również dydaktyki na kilku kierunkach studiów. Profil zainteresowań i kompetencji Habilitantki dookreślają ukończone specjalizacje: teatrologiczna i pedagogiczna (nauczycielska) na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej oraz kultura i rynek na kulturoznawstwie, a także doświadczenie zdobyte w Studium Dziennikarstwa.

Od początku kariery zawodowej głównym miejscem pracy Pani dr Moniki Błaszczak-Stachowiak był i jest nadal Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W latach 2004-2008 – w Studium Doktoranckim Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej, od 2013 roku do dziś w Zakładzie Estetyki Literackiej UAM, w którym wcześniej była zatrudniona na podstawie umowy o dzieło. W latach 2009-2014 doświadczenie zawodowe zdobywała pracując w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu.

Poszukiwanie własnej drogi badawczej, której podstawą teoretyczną była wiedza z dwu kierunków studiów, znajduje potwierdzenie w praktyce życia zawodowego. Obejmuje ono ponadto praktyki zawodowe i staże dziennikarsko-teatrologiczne oraz inne formy zatrudnienia, w tym, w ramach prestiżowych festiwali jak: XII Międzynarodowy Festiwal Teatralny Malta, Festiwal Teatralny Maski w Poznaniu. Pani Monika Błaszczak-Stachowiak pracowała też przy obsłudze stron internetowych, organizacji imprez i spotkań kulturalnych, w biurze prasowym Festiwalu Kultury i wymienionych wyżej festiwali. Przebieg pracy zawodowej wskazuje na umiejętności łączenia wiedzy, nabytych kompetencji „twardych”, z kompetencjami „miękkimi”.

II. WYKAZ I OCENA DOROBKU NAUKOWYCH POZA OSIĄGNIĘCIEM WSKAZANYM JAKO PODSTAWA UBIEGANIA SIĘ O NADANIE STOPNIA DOKTORA HABILITOWANEGO

W omówieniu i ocenie dorobku naukowego skoncentruję się na okresie po uzyskaniu stopnia doktora, ponieważ aktywność z wcześniejszego etapu była już przedmiotem oceny.

1. Opublikowane monografie naukowe:

- a. *Ekrany i lustra w polskim dramacie współczesnym*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2009, ss. 277, ISBN 978-83-7654-084-9.
- b. *Estetyka. Między działaniem a emocją*, M. Błaszczak, I. Górską, E. Szkudlarek, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2016, ISBN 978-83-65666-02-4 - współautorstwo.

Omówienie i wniosek: Dr Monika Błaszczak-Stachowiak opublikowała (poza książką habilitacyjną), jedną monografię autorską, która finalizuje wcześniejszy dorobek i jest wersją rozprawy doktorskiej. Jest także współautorką jednej monografii, w której opublikowała rozdział *Granice gniewu, wściekłości, furii w postawach bohaterów dramatycznych*. Rozdział (64 strony) w monografii współautorskiej pozostaje już w obszarze badań przygotowujących rozprawę habilitacyjną. Tematyka mieści się w kręgu rozważań estetyki po zwrocie afektywnym, a wykładnię interpretacyjną tworzy, jak Autorka stwierdza, „myślenie osadzone w estetyce performatywnej i dramatycznej teorii literatury” (s.101). Próbę zastosowania performatywnych kategorii zdarzeniowości i skuteczności można uznać za udaną, chociaż w konkretnych analizach, dominuje głos teoretyczki dramatu, która sprawdza dopiero użyteczność pojęć estetyki performatywnej.

2. Rozdziały opublikowane w monografiach naukowych

a. Publikacje przed doktoratem: 2

a. Publikacje po doktoracie: 27

Omówienie i wniosek: Rozdziały w monografiach publikowane są w wydawnictwach różnych ośrodków naukowych: UAM, Uniwersytetu Śląskiego, Łódzkiego, Wrocławskiego, UMCS, Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydawnictwo Naukowe Katedra w Gdańsku Stowarzyszenia Artystycznego Usta Usta w Poznaniu. Osobno należy wyróżnić 2 hasła w Encyklopedii Teatru Polskiego. Nie jest przypadkiem, że wymieniam miejsce publikacji, ponieważ świadczy ono o obecności Autorki w krajowym środowisku naukowym.

Tematyka publikacji, skupia się na różnych problemach współczesnego dramatu i teatru: przestrzeni teatralnej, medium teatru, zjawisku dramaturgii w ujęciu teatrów klasycznych i alternatywnych. W pierwszych latach, po uzyskaniu stopnia doktora, był to wątek wiodący, natomiast w kolejnych staje się punktem wyjścia do analiz o szerszym zasięgu. Habilitantka podejmuje problemy z pogranicza dyscyplin, jak zagadnienie mediów, w teatrze i filmie: *Dramat i teatr w obiektywie kamery w: Między filmem a teatrem*, red. S. Bobkowski, M. Lisiak, M. Różewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012, s. 177-188). Włącza się we współczesny dyskurs inspirowany nową historiografią, np. w artykułach o roli dokumentu i pamięci w sztuce współczesnej oraz roli kultury popularnej w estetyzacji przeszłości. (*Medialny dokument dramatyczny*, w: *Dokument w sztuce współczesnej*, red. I. Kiec, Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa, Poznań 2012, s. 123-132; *Widowiskowe opowieści o historii – na przykładzie Ogródzieńca*, w: *Historia w wersji popularnej*, red. I. Kowalczyk, I. Kiec, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2015, s. 231-255; *Dyskurs pamięci w sztuce teatru - na wybranych przykładach spektakli nurtu offowego*, w: *Zapomniana sztuka - sztuka pamiętania*, red. T. Pękala, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019, s. 341-363). W gotowości podejmowania aktualnych problemów tkwi zawsze niebezpieczeństwo generalizacji, przed którym Habilitantka stara się bronić, stosując rzetelnie opracowane studia przypadków, z obszarów dobrze jej znanych - estetyki literackiej i kulturoznawstwa.

3. Członkostwo w redakcjach naukowych monografii:

Habilitantka była członkinią redakcji naukowej dwu monografii w wydawnictwie UAM:

Zwrot performatywny w kulturze. Szkice o obyczajach, literaturze, piosence, performansie i tańcu, redakcja naukowa M. Błaszczak, I. Górską, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015, ISBN 978-83-232-2940-7, ss. 136.

Estetyczne impresje. Powtórzenia - powroty - perspektywy. Książka jubileuszowa poświęcona prof. Annie Krajewskiej, red. naukowa M. Błaszczak, P. Dobrowolski, I. Górską, E. Szkudlarek, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2022, ISBN 978-83-232-4109-6, ss. 377.

Omówienie i wniosek: Rozpocznę od ogólnej refleksji. Redakcje i współredakcje monografii w ocenie parametrycznej są traktowane jako wskaźnik dodatkowy i wręcz zniechęcający do podejmowania takich zadań przez pracowników naukowych. Tymczasem praca redaktorki/redaktora naukowego jest działalnością naukową, a nie redakcją wydawniczą czy techniczną, co nie oznacza, że te nie pełnią ważnej roli. Uważam, że w recenzji decydującej o awansie naukowym, należy docenić wysiłek koncepcyjny Habilitantki, we współredakcji dwu, dobrze skonstruowanych tomów, poruszających ważną i aktualną problematykę z obszaru performatyki, teorii estetycznych, estetyki dramatu i teatru, estetyki narracji i poezji, oraz filozofii sztuki. Odnosząc się bezpośrednio do znaczenia tej aktywności w dokonaniach naukowych Habilitantki uważam, że autorski rozdział w monografii *Wstydlive „splątanie” estetyczne ciała – obszary estetycznego ryzyka w dramacie, teatrze i sztukach performatywnych*, pisany już w finale prac nad rozprawą habilitacyjną, pełni rolę swoistego, upublicznionego credo własnej postawy badawczej. Jako wyraz podziękowania Jubilatce, prof. Annie Krajewskiej podają słowa „uwrażliwienie na estetyczny i dramatyczny wymiar nauki, sztuki i rzeczywistości” – taka postawa jest Habilitantce bliska i taką prezentuje.

4. Artykuły w czasopismach naukowych:

a. Publikacje przed doktoratem: 3

a. Publikacje po doktoracie: 9

Omówienie i wniosek: Ilościowo dorobek publikacyjny w czasopismach nie jest imponujący, kiedy bierzemy pod uwagę miejsce publikacji i obszar rozpowszechniania. Zdaję sobie przy tym sprawę, że nie jest to kryterium doskonałe i nie przekłada się na wartość merytoryczną publikacji. Niemniej, nie można nie odnotować, że 6 artykułów, (w tym 1 to publikacja wywiadu z Radosławem Nowakowskim), ukazało się w „Przestrzeniach Teorii”, ogólnopolskim czasopiśmie teoretycznoliterackim Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej na UAM w Poznaniu, który jest miejscem zatrudnienia Autorki. 1 artykuł ukazał się w języku angielskim w „Art Inquiry. Recherches sur les arts”: How do artists think? 2023, nr 25. Zważywszy na rozległy wachlarz tematów podejmowanych w rozdziałach monografii może budzić zdziwienie, że Habilitantka nie rozpowszechniła wyników swoich badań szerzej, w skali ogólnopolskiej i międzynarodowej.

Tematyka artykułów po doktoracie obrazuje etapy, w jakich dojrzał oryginalny pomysł, polegający na tym, by wyodrębnić z estetyki, głównie literackiej, nową grupę kategorii estetycznych amorficznych. Problematyka

artykułu *Prochem jesteś...*, opublikowanego w „Przestrzenie Teorii” 2012 nr 18 jest pierwszą wersją opracowania kategorii sypkości, którą rozwinie i wykorzysta Autorka w monografii habilitacyjnej. Podobną rolę odegrały, w stosunku do osiągnięcia habilitacyjnego, inne kategorie wyróżnione w tytułach artykułów: *Przezroczysta lekkość bytu – od Calvina do Bieńczyka*, „Przestrzenie Teorii” 2016 nr 25, s. 177-210, *Płynność – od Heraklita do Baumana*, „Przestrzenie Teorii” 2019 nr 31, s. 109-134, *Szorstki i chropowaty dotyk – o dramaturgii zmysłów*, „Przestrzenie Teorii” 2021 nr 36, s. 229-255. Pozytywnie oceniam stronę merytoryczną artykułów, jak również formę prezentacji zagadnień, które bywają tak obciążone kulturowymi stereotypami, że nie są łatwym materiałem do analiz. Z tego punktu widzenia uznaję je za oryginalne opracowania zagadnień, które estetyka dostrzegała, ale traktowała raczej jako materiał służący wyjaśnieniu jakości estetycznie wartościowych. Autorka nie wykorzystuje w pełni kontekstu historycznofilozoficznego, ale skrupulatnie wyjaśnia znaczenie używanych pojęć i trafnie je ilustruje licznymi przykładami z dzieł literackich i innych dziedzin sztuki. Ich obfitość w strukturze tekstów może niekiedy przytłaczać. Istotne są wnioski z nich wyprowadzane, które można potraktować jako udaną próbę wyjścia poza tradycyjną estetykę „sztukocentryczną”, przez uruchomienie dynamiki znaczeń, powstających na styku antropologii, filozofii, teorii i historii kultury, a także na pograniczu nauk humanistycznych, wchodzących coraz częściej, w związku z innymi dziedzinami nauk. Do kwestii merytorycznych wrócę w części poświęconej omówieniu i ocenie osiągnięcia habilitacyjnego.

5. Udział z referatem w krajowych lub międzynarodowych konferencjach naukowych
 - a. Przed doktoratem: 6
 - b. Po doktoracie 21
 - c. Współorganizatorka 1 i organizatorka 1 konferencji.

Liczba wystąpień konferencyjnych (łącznie 27) dobrze świadczy o aktywności Habilitantki w tym zakresie. Z dostarczonych dokumentów wynika, że dotyczy ona środowiska krajowego. Referat *I (nie)odrodzę się z popiołów – ogień zniszczenia i oczyszczenia – referat na: konferencji „Żywioły w języku zamknięte. Żywioły w poznaniu i kulturze w językach i literaturach słowiańskich i germańskich* wygłosiła Habilitantka na konferencji współorganizowanej przez Instytut Filologii Obcych, Wydział Filologiczno-Historyczny Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie oraz Filozofická Fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Filozofická Fakulta, Ostravská Univerzita v Ostravě, Częstochowa 23-24 listopada 2015. Wystąpienia konferencyjne w większości zostały opublikowane.

Wniosek: Recenzent ograniczenia się zwykle do oceny liczby wystąpień i ogólnych uwag. Jestem w nieco lepszej sytuacji, ponieważ miałam okazję wysłuchać kilku wystąpień konferencyjnych Pani Moniki Błaszczak-Stachowiak. Referaty były bardzo dobrze przygotowane merytorycznie i retorycznie. Wypowiedzi były spójne, ilustrowane

przykładami ze sztuk teatralnych i literatury, a jednocześnie umiejętnie wpisywały się w interdyscyplinarną tematykę, nawet wówczas, kiedy dominował dyskurs filozoficzny.

6. Uczestnictwo w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych

- a. W trakcie realizacji 1: Dr Monika Blaszczyk-Stachowiak była członkinią konsorcjum naukowego *Projekt dramaturg – horyzonty dramaturgii współczesnej* – Humanistyczne Konsorcjum Naukowe „Horyzonty i źródła nowej humanistyki. Język, literatura, kultura, edukacja” UAM i UJ
- b. Zrealizowane 4: Habilitantka uczestniczyła jako wykonawca w Grancie Promotorskiej KBN – projekt badawczy nr rejestracyjny 1 H01C 029 30 pt. *Ekrany i lustra w polskim dramacie współczesnym*. (2006-2008); była uczestniczką zespołu badawczego współpracującego z Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu w ramach grantu Ministerstwa Kultury i Sztuki *Raport o stanie teatru dla dzieci i młodzieży w Polsce* (2003-2004); oraz uczestniczką w badaniach terenowych realizowanych przez mgr Agatę Skórzyńską w ramach grantu KBN nr 1H02E00426 podczas Pracyborów do Parlamentu Europejskiego w 2004 roku; Wymieniam tylko projekty w ramach konkursów rejestrowanych.
- c. Aplikacje które nie uzyskały finansowania: 3
 - NCN *Miniatura Estetyka odbioru w twórczości Teatru Usta Usta Republika*, 2017 (kierownik projektu)
 - NCN OPUS, *Estetyka przestrzeni – przestrzenie estetyki. Proza – dramat – eksperyment literacki*, 2018 (wykonawca)
 - NCN OPUS, *Estetyka negatywna w polskim dramacie po '89 roku*, 2021 (wykonawca)

7. Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych: 2

Członkini Polskiego Towarzystwa Badań Teatralnych i Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego.

8. Wykaz staży w instytucjach naukowych lub artystycznych:

- a. Staż dydaktyczny, później dydaktyczno-naukowy oraz praca na umowę w latach 2009-2014 w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu (obecnie Collegium da Vinci). Staż realizowany był w formie:
 - zajęć dydaktycznych na różnych kierunkach humanistycznych. Habilitantka wymienia aż 15 różnych przedmiotów;
 - udziału w komisjach egzaminów licencjackich i obron magisterskich studentów;
 - organizacji warsztatów, spotkań, współpraca przy realizacji spektaklu teatralnego z udziałem studentów;
 - prowadzenia cyklu wykładów i warsztatów z zakresu Wiedzy o teatrze w klasie teatralnej w Zespole Szkół Ojców Pijarów w Poznaniu – *nie mam jasności czy ta aktywność była w ramach stażu?*

Wniosek: Przedstawiony wykaz dotyczy *de facto* jednego stażu, w którym przeważa działalność dydaktyczna i organizacyjna. Nie budzi oczywiście wątpliwości, że przygotowanie do tak różnorodnych zajęć, opiera się na studiowaniu źródeł i ich opracowaniu. Brakuje

jednak wskazania aktywności wymaganej w stażach o charakterze *stricte* naukowym, jak konsultacje z uczonymi, z obszaru prowadzonych badań, prelekcje i dyskusje naukowe wspomagające własne badania.

9. Członkostwo w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism:

Sekretarz redakcji czasopisma „Przestrzenie Teorii” od 2024 roku.

10. Recenzowane prace naukowe:

Recenzja wydawnicza książki habilitacyjnej dr Magdaleny Grendy pt. *Poznańscy offeusze. Teatr alternatywny z Poznania po 1989 roku jako zjawisko artystyczne, społeczne i kulturotwórcze*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań 2018.

III. WSPÓŁPRACA Z OTOCZENIEM SPOŁECZNYM I GOSPODARCZYM

- działalność redaktorska i korekta „VariaTe” w ramach Fundacji Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego MALTA – prowadzenie strony Internetowej festiwalu, opracowanie newsletterów, korekta katalogów festiwalowych, 2007–2009;

- współredakcja i autorstwo artykułów „deMaska. Biuletyn Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego MASKI”, w latach 2005-2007;

- działalność redaktorska w Stowarzyszeniu Kulturoznawców „Pismo” oraz w Stowarzyszeniu Kulturalno-Literackim Pro Arte – 2005-2008 i innych festiwalach, konfrontacjach teatralnych etc.

- Członkostwo w Obserwatorium w ramach Międzynarodowego Festiwalu Sztuki dla Najmłodszych Sztuka Szuka Malucha, Biennale Sztuki dla Dziecka w latach 2016-2017

Wniosek: bezpośrednia współpraca z instytucjami organizującymi międzynarodowe festiwale teatralne, w tym, sztuki dla dzieci, oraz wywiady, udział w wernisazach sztuki i kwerendy potwierdzają ogromne zaangażowanie Habilitantki w życie kultury. Ma ono również wymiar promocyjno-edukacyjny, np. wykład na Targach Edukacyjnych, lekcje promocyjne w liceum i na studiach podyplomowych.

IV. DANE NAUKOMETRYCZNE – podane w autoreferacie

PODSUMOWANIE DZIAŁALNOŚCI PODLEGAJĄCEJ OCENIE

(poza głównym osiągnięciem badawczym)

Pani dr Monika Błaszczak-Stachowiak posiada gruntowne wykształcenie zdobyte na dwu kierunkach studiów, kwalifikujące do prowadzenia samodzielnych badań, w dziedzinie nauk humanistycznych. Zdobyła rozległe doświadczenie zawodowe w dydaktyce uniwersyteckiej, a także w trakcie stażów dziennikarsko -teatrologicznych a doświadczenie praktyczne również pełniąc różne funkcje w przygotowaniu i promocji prestiżowych festiwali. Przebieg pracy zawodowej i organizacyjnej wskazuje na umiejętności łączenia wiedzy, nabytych kompetencji „twardych”, z kompetencjami „miękkimi”. Dorobek naukowy Habilitantki jest spójny, z wyraźnym ukierunkowaniem na zagadnienia estetyki współczesnej po zwrocie afektywnym. Autorka wybrała i w oryginalny sposób opracowała problemy, które estetyka dostrzegала, ale nie traktowała jako przedmiotu osobnych badań. Analizowane zagadnienia, w części zostały wykorzystane, w monografii *Amorficzne kategorie estetyczne jako praktyki twórcze i poznawcze*, co Autorka zaznaczyła w przypisie 44 na s.28 monografii.

OCENA OSIĄGNIĘCIA BADAWCZEGO

We wniosku z 12.08.2024 r., Pani dr Monika-Błaszczak Stachowiak zwraca się o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie literaturoznawstwo i jako podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazuje osiągnięcie badawcze, którym jest monografia naukowa pt. *Amorficzne kategorie estetyczne jako praktyki twórcze i poznawcze*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2024, ss. 568, ISBN 978-83-232-4291-8.

Monografia jest obszerna, liczy 568 stron, na które składają się: Wstęp: *Od sypkości do chrobotliwości- fizykalne kategorie estetyczne jako pojęcia „pomiędzy”* (42 strony), 6 rozdziałów prezentujących amorficzne kategorie estetyczne: sypkości, przezroczystości, płynności, chropowatości/szorstkości, lepkości, wonności i smakow(it)ości oraz chrobotliwości, szumności i gwarność; Zakończenie: *Estetyka burzy*, bibliografię z podziałem na: przedmiotową, podmiotową, teksty literackie, spektakle i działania performatywne, inne wydarzenia/działania artystyczne. Dołączony jest spis fotografii, indeks osób i streszczenie w języku angielskim.

Struktura monografii jest przejrzysta, rozdziały i podrozdziały prowadzą czytelnika, krok po kroku, ścieżką myślową wytyczoną przez Autorkę. Klarowności dodaje rama kompozycyjna, w jaką wpisana została całość wywodu. Rozpoczyna się od *Spaceru zmysłowego* poprzedzającego część teoretyczną wprowadzenia, a zamyka próbą opisu doświadczenia burzy - czasu żywiołu, dosłownego i symbolicznego. Autorka poszukuje słownego ekwiwalentu „wydarzającego się” *katharsis* w zakończeniu rozprawy. „Atmosfera pojęciowa” rozprawy wykracza poza akademicki dyskurs. Metaforyczność i poetyckość języka, wybrzmiewa również w tytułach, co nie znaczy, że pozostawia na bezdrożu, mniej wrażliwego, czytelnika-teoretyka. Na wzór, tematycznego skorowidza, tytuły uzupełnione zostały o nazwiska filozofów, pisarzy i artystów, których twórczość powiązać można z analizowanymi kategoriami estetycznymi.

Przyjęty porządek treści nie wymaga czytania „od początku do końca”, wręcz przeciwnie - tworzy strukturę otwartą na indywidualne zainteresowania, dlatego lekturę można rozpocząć od dowolnego rozdziału. Uważam jednak, że niezależnie od satysfakcjonujących interpretacji sześciu autonomicznych rozdziałów, wartość monografii „bytuje” w stanie „niedokonanym” i jest do odkrycia dopiero po zapoznaniu się z całością. Spina ją wątek przewodni, który zaznacza swoją obecność w dyskretnych odautorskich komentarzach, w serii powtarzających się zabiegów kompozycyjnych, które dałoby się wpisać w schemat klasycznego trójczłonowego modelu poznania ludzkiego *theoria – praxis – poiesis*. Autorka daje do zrozumienia, że przedmioty intencjonalne rzeczywistości utworzonej ze słów, zawdzięczają swój byt zastanym teoriom i ich relacjom, tworzącym nowe sieci, ale pisząc stara się naruszać ich stabilność. Czy jest to wyraz manifestacji własnego stanowiska, jeszcze niejasno wyrażonego, ale oddziałującego pośrednio na stosunek do dotychczasowych narracji? Z komentarza do postaci Nonduma, z dramatu muzycznego Lidii Amejko, można wyczytać stanowisko Autorki na temat tożsamości i możliwości subiektywnej opowieści „Obecnie człowiek potrzebuje jakiejś egzegezy, komentarza, interpretacji do narracji jaką jest jego życie. W świecie, w którym formuła opowieści jest coraz mniej możliwa, ta potrzeba staje się coraz silniejsza. [...] Tęsknota za opowieścią to wyraz zaniku tego schematu tożsamościowego na rzecz performatywnego

wzorca” (s.485), a ten ostatni jest płynny, niejednoznaczny i dramatyczny – przyznaje Autorka za Ewa Partygą.

Ze względu na strukturę recenzowanej monografii, na bieżąco komentuję omawiane zagadnienia, docelowo zmierzając do ujawnienia splotów, supłów, które potwierdzają znajomość „metodologicznego i estetycznego zaplecza”, ażeby „wyjąć z niego to, co najbardziej inspirujące” i potwierdzające obecność wątku spajającego „nowe odczytania, perspektywy, ujęcia, kategorie” (s.497). Taki trop odczytania rozprawy sugeruje Pani Monika Błaszczak-Stachowiak we wprowadzeniu i *explicite* dopowiada w zakończeniu. Moją intencją nie jest „uzgodnienie” stosowanych przez Habilitantkę pojęć estetycznych, z innymi dyskursami, w których pojęcia te funkcjonują, lub z nich się wywodzą. Wymagałoby to analizy z poziomu metateorii „postteorii, czy teorii po teorii” – by powtórzyć, cytowane w rozprawie, słowa Anny Krajewskiej. Moim zdaniem taka teoria nie jest konieczna. Dystans badawczy i krytycyzm są wystarczającymi warunkami badań naukowych, przy pełnym poszanowaniu specyfiki przedmiotu, z jaką niewątpliwie należy się mierzyć w analizach estetycznych i interdyscyplinarnych. Po żywiołowych zmianach w humanistyce, postawa sceptycyzmu wobec kolejnych przełomów i zwrotów, opatrzonych przedrostkiem ‘post-’ nie wymaga szczególnego uzasadniania. Wystarczy przypomnieć dyskusję wokół metateoretycznych uroszczeń filozofii w stosunku do nauk szczegółowych. Są to kwestie ogólne i wykraczają poza problematykę monografii. Powinnością recenzentki jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy analiza z poziomu metateorii należy do założeń rozprawy? Spróbujmy je zebrać. Jeśli zgodzimy się, że zamysł badawczy monografii, opiera się na przekonaniu o możliwości przekroczenia binarności między słowem i rzeczą oraz nierozłączności podmiotowej analizy z jej przedmiotem i uznamy za przekonującą argumentację Autorki, że wartością takiej relacji są intra-akcje, w ich splątaniu i nierozłączności etyki z estetyką, to – metateoria, czy postteoria nie wydaje się możliwa i potrzebna. Wniosek taki odnoszę, zarówno do aprobatywnie wyrażanej w monografii, idei utworzenia takiej teorii po teorii, jak i do warunków jej odbioru. Czytając rozprawę, zgodnie z intencją Autorki, właściwe wydaje się występowanie w roli zaangażowanego komentatora, starającego się zrozumieć, na czym polega oryginalność, wyznaczonego „terytorium pojęciowo-koncepcyjnego”. Nie z pozycji „post-”, a raczej z pozycji wędrowca, przemierzającego różne teorie, aby z rozległej perspektywy wychwycić twórczy impuls pojęcia kategorii amorficznych. Ta perspektywa zawsze jest „uprzedzona” w hermeneutycznym sensie tego słowa. Nie przypadkiem, motywem wędrowki, nawiązuję do Mieke Bal, ponieważ założenie holenderskiej teoretyczki kultury, mówiące o ruchomym i płynnym charakterze pojęć, „stanowi myśl przewodnią podjętych tu [w monografii] rozważań” (s. 19). Pani Monika Błaszczak-Stachowiak powraca do tej koncepcji, w kontekście zmian, jakie nastąpiły w humanistyce, po zwrocie afektywnym i które objęły nie tylko teorie, ale również proces ich odbioru i wprost mówi „o otwartej przestrzeni przenikania, splotów i wędrówek” (s.35). Główny kierunek zainteresowań Habilitantka określa jako „przenoszenie pojęć z nauki do sztuki oraz na obszar literacki” (s.41). Samo sformułowanie „przenoszenia pojęć z nauki do sztuki” nie jest fortunne, ale intencje Habilitantki są czytelne. Wskazują one na aporetyczność sytuacji nowoczesnego podmiotu, świadomego afektywności dziejącego się procesu twórczego i jednocześnie

ograniczonosci pojęć, w które próbuje uchwycić materię, fizykalność żywiołu i cielesność istnienia, tymczasem one, z natury rzeczy, ukształtowane przez jednostkowe doświadczenie, umykają pomiędzy splotami pojęciowych sieci, albo je zrywają. Człowiek przedstawiony jest jako „polisensoryczny byt” (s.410) bez podziału na zmysły wyższe i niższe, mentalne i cielesne (s. 432). Taki obraz, którego pierwowzorem mógłby być proces twórczy w sztuce nie jest odkrywczy, choć inspirujący. Problemem pozostaje jego aplikacja do badań naukowych. Autorka analizuje dynamikę tego procesu z punktu widzenia polimorficzności „spojrzenia estetycznego” i także wpada w pułapkę sieci znaczeń, wiążących teorię ze zmysłem wzroku. To nie jest zarzut, tylko przykład potwierdzający, że „afektywnie definiowane” (por.s.41) literaturoznawstwo, czy ogólniej pisarstwo naukowe w obrębie humanistyki, jest otwierające i przekształcające, może być uprawiane, ale ze świadomością ograniczeń do ogólnych definicji opisowych. Inaczej popadniemy w „afektację” własnego doświadczenia języka. Celnie zagadnienia „myślenia afektu” lokuje Autorka w koncepcjach Ryszarda Nycza, Gillesa Deleuze’a, Jacquesa Derridy, Dereka Attridge’a. Kierując się przesłankami nowego czytania i doświadczenia teorii, nie będę streszczać poszczególnych rozdziałów, bo przeczyłoby to założonej nieoczywistości przywołanych kategorii, których „użycie oscyluje między ujęciem dosłownym, wychodzącym od tego, co fizyczne, a metaforycznym” (s.33). Tak jak deklarowałam, w rekonstrukcji koncepcji, staram się unikać „przekładu” pojęć konstruowanych przez dr Monikę Błaszczak-Stachowiak na inny język, ale zgodnie z powierzoną mi rolą, sprawdzam, czy są to narzędzia badawcze funkcjonalne i dobrze ugruntowane myślowo. W ocenie trafności odwoływania się do koncepcji filozoficznych i precyzyjności w wyjaśnieniu pojęć, które źródłowo wywodzą się z filozofii, moja odpowiedź jest pozytywna. Tego typu praktyka nie jest częsta w literaturoznawstwie. Wiodącym pojęciem w koncepcji kategorii amorficznych jest forma. Autorka powołuje się na pojęcie hylemorfizmu Arystotelesa, przeciwstawiając je pogładowi Platona, następnie nawiązuje do Tomasza z Akwinu i wspomina (niestety lakonicznie) o koncepcji Ingardena (s. 33-34). Pojęcie amalgamatu, jako „skomplikowanej struktury, powstałej już po integracji pojęciowej”, omawia za Agnieszką Liburą¹. Najwięcej miejsca – słusznie - poświęciła Autorka pojęciu amorficzności, od znaczeń słownikowych, stosowanych w mineralogii, po chaotycznie ułożone „częsteczki dyskursu”, w estetyce zmysłów i żywiołów. Chociaż niektórych „klasyków” tematu mi zabrakło (o czym w podsumowaniu) to powtórnie, z satysfakcją, odnotowuję nawiązania do estetyki współczesnej, zarówno w wykorzystaniu terminologii, jak i w merytorycznych interpretacjach w poszczególnych rozdziałach. Analizowana jest kategoria „bezforma” u Georges’a Bataille’a, tłumaczona jako naruszenie „dobrego smaku”, odpowiednik „kalekiej materii”, pojęcia odnoszącego się do pre-formy. W rozdziale *Chropowatość/szorstkość – od Baumgartena do Auslandera* filozoficzno-teologiczne rozważania o skrajnych postaciach zła, prowadzone są w nawiązaniu do kontrowersyjnych interpretacji ekstremalnych wersji grzechów przez Bataille’a (s.302) W rozdziale *Lepkość, wonność, smakow(it)ość – od Kristevej do Berleanta* (s.419) Autorka trafnie nawiązała do koncepcji wstrętu, wyjaśnianego przez francuskiego teoretyka jako afekt towarzyszący procesowi kulturyzacji. Podobnie funkcjonalną

¹ Zwracam uwagę na nieścisłość przypisu ze s. 35 monografii, przypis 71, w którym Autorka odwołuje się do Agnieszki Libury jako redaktorki tomu, a nie do rozdziału jej autorstwa. W tytule jest też literówka: *Amalgaty* zamiast *amalgamaty*.

kategorią jest Derridiański stan „pomiędzy”, powracający w refleksjach o doświadczeniu estetycznym jako doświadczeniu liminalnym. W rozdziale *Sypkość- od Becketta do Moneta* Autorka przywołuje Derridiańskie rozumienie popiołu „jako nierozstrzygalności, nieobecności i bezimienności” (s.68). W dalszej części celnie wykorzystuje figurę słowa jako popiołu do interpretacji dzieła Becketta (s.80). Przy pomocy kategorii „pomiędzy” (za Anną Krajewską), interpretuje szarość jako kolor, nadając mu jednocześnie znaczenie „nacięcia” (s.107), terminu eksponowanego we współczesnej estetyce przestrzeni. W rozdziale *Przezroczyść – od Calvina do Bieńczyka*, na podstawie *Pamiętnika ślepeca* Derridy, obrazuje niejednoznaczność rolę leż w polu widzenia (s. 170). Wybrane fragmenty rozważań, na które się powołuję, należą do najbardziej erudycyjnych przykładów „stanów pośrednich”, w jakich wyjaśnianiu Autorka płynnie przechodzi pomiędzy różnymi poziomami refleksji, od poetyckich obrazów do refleksji teoretycznych, od dramaturgii i performatyki, po architekturę i sztukę powieści. Podsumowując ten wątek: wprowadzone pojęcia dobrze spełniają funkcję operacyjną w szczegółowych analizach merytorycznych, choć w mnogości materiału przykładowego, myśl Autorki bywa czasem trudno uchwytana.

Głównym problemem badawczym jest doznaniowość, analizowana w ramach dyskursu transdyscyplinarnego. Doznanie zmysłowe, od trudno werbalizowanych wrażeń, po wielopoziomowe doświadczenia, unaocznianie jest (nie da się ominąć słownych pułapek) przykładami ze sztuki malarskiej, muzycznej, filmowej, których Pani Doktor niewątpliwie jest znawczynią i wrażliwą odbiorczynią. Tematyka nie ogranicza się do sztuki, śmiało wkraczając w obszar estetyki codzienności przykładami doświadczeń nie tylko pozytywnych, ale też dysharmonijnych, związanych z fizycznym przekroczeniem i wstrętem, z bólem i śmiercią. Wymiar etyczny poruszanych zagadnień wpisuje się w tendencje est-etyki. „Coraz więcej doświadczeń estetycznych na polu wielu tekstów kultury wiąże się z zaangażowaniem etycznym – termin est-etyka będzie zyskiwał na popularności” (s.497) – zauważa Autorka w podsumowaniu i odwołuje się do własnego, przejmującego doświadczenia spektaklu *Ćwiczenia z dyplomacji* poznańskiego Teatru Usta Usta Republika. Oryginalność proponowanego ujęcia kategorii amorficznych ujawnia się w bogactwie możliwości interpretacyjnych, na jakie pozwalają, traktowane jako całość, różnorodne teksty kultury, wśród których Autorka czuje się zadomowiona i nie ukrywa swojego zaangażowania. Habilitantka w przekonujący sposób dowodzi, że celem pracy jest „poszukiwanie nowego języka opisu, analizy i interpretacji zjawisk w naukach humanistycznych „w poprzek” różnych dziedzin i dyscyplin” (s.20), co uznaje za ambitną propozycję, skłaniającą do refleksji nad możliwościami dyskursu całościującego.

Uwagi polemiczne

Z punktu widzenia metodologicznej sprawności w realizacji zadania badawczego tytuł teoretycznego wstępu *Od sypkości do chrobotliwości- fizyczne kategorie estetyczne jako pojęcia „pomiędzy”* mogłoby z powodzeniem pełnić rolę tytułu całości rozprawy. Można przypuszczać, że Autorka nie przyjęła takiego rozwiązania, ponieważ byłby to tytuł zawężający i nie oddawałby problematyczności wyrażenia doświadczenia zmysłowego w języku. Habilitantka zadaje pytanie: „jakim językiem mówić o takim doświadczeniu i używać kategorii teoretycznych, uogólniających i wspólnych na poziomie dyskursu naukowego i krytycznego,

analizując poszczególne dzieła i projekty artystyczne?” (s.17). Twierdzenie tyleż istotne, co znane i analizowane na wszelkie sposoby przez ostatnie sto lat. Sądzę, że istota problemu tkwi nie w anachronizmie terminu „dzieło” i potrzebie nowych terminów, które byłyby „bardziej adekwatne” do opisu doświadczeń, zdarzeń, procesów i działań w sztuce po awangardzie i poza nią”. (por. s.17). Na innowacje terminologiczne warto spojrzeć szerzej, wyciągając wnioski, z szybko tracących na aktualności, zwrotów w humanistyce. Dążenie do zmiany języka nie powinno przesłonić merytorycznego znaczenia nowych kierunków badawczych w naukach humanistycznych. Są one Habilitantce znane, dlatego chętnie usłyszałabym, jakie argumenty przemawiają za powstaniem wspólnego języka i czy istnieje szansa na utworzenie słownika analitycznego, dostosowanego do hybrydycznego przedmiotu badań transdyscyplinarnych?

Komentarz do tej uwagi wymagałby przytoczenia szeregu faktów z historii i współczesnych sporów, dotyczących specyfiki nauk humanistycznych, w których uczeni sięgają nawet po laboratoryjne metody analizy postaw humanistów, z modelowym przykładem „laboratorium” Bruno Latoura. Nie ma na to miejsca. Od czasu wyodrębnienia „nauk o duchu” przedmiot badań humanistów napotyka na trudności metodologiczne o podłożu filozoficznym. Klasycznym przykładem jest stanowisko w sprawie statusu pojęć ogólnych. Należy zauważyć, że poza sporami filozoficznymi, stanowisko w tej kwestii dzieli uczonych, różnych specjalności humanistycznych i społecznych i nawet, jeśli *explicite*, nie jest ono artykułowane, to wpływa na wybór metody badań. Recenzowana rozprawa ma ambicje transdyscyplinarności i wiąże nadzieje z powstaniem kategorii uogólniających, z nowym językiem i słownikiem „teorii po teorii”, dlatego pozwałam sobie na taką dygresję. Wprawdzie Habilitantka zastrzega, że obszarem badań jest współczesność, to dobrze jest pamiętać, że dziedziczy ona też „stare” – by nie powiedzieć „niestarzejące się” - dylematy humanistyki.

Dołączam te uwagi i wątpliwości w celu dookreślenia powracającego w monografii, w różnych sformułowaniach zagadnienia, z którym Autorka wiąże swój wkład w nauki humanistyczne, a mianowicie dyskursu „którego nadrzędnym celem jest szukanie wspólnych kategorii na poziomie teorii oraz samego dzieła. Poszukiwanie spójnego języka opisu, analizy i interpretacji zjawisk rozgrywających się w różnych obszarach kultury [...] (s.22). Nie zaprzeczam heurystycznej wartości poszukiwania „języka dyskursu naukowego, bez którego nie uda się nam uchwycić nieustannie zmieniającej się rzeczywistości”, antybinarnego i „splątanego”, co za Anną Krajewską powtarza Monika Błaszczak-Stachowiak. Od myślenia binarnego nie uciekniemy, jaką więc trwałość miałby język „chwytający zmienność”? Autorka, w wielu miejscach, pisze o trudności przejścia od danych zmysłowych i treści doświadczenia do teorii, ale jednocześnie zajmuje stanowisko, które można by określić optymizmem poznawczym, w odniesieniu nie tyle do dynamiki wiedzy, co do relacji między nią a jej przedmiotem. „Obiektem badań są tu kategorie estetyczne na różnych obszarach kultury – sposoby ich konstruowania i funkcjonowania. Celem jest pokazanie przepływu kategorii estetycznych między dziedzinami i dyscyplinami nauki oraz próba odpowiedzi na pytanie, czy możliwa jest dzisiaj jedna konkretna metodologia i język badań. Czy może raczej lepiej mówić o splocie wielu teorii i szukać na ich przecięciu metod konglomeratów, wprowadzających do badań nową jakość?” (s.22) Można się domyślać, że

Autorka nie jest przekonana co do szans wypracowania takiej metodologii i języka badań i potwierdza to ciągiem pytań. Ich obecność przemawia na korzyść interdyscyplinarnego projektu, który traktuję jako dojrzałą refleksję metateoretyczną i krytyczną.

Powyższe uwagi są polemiczne a nie krytyczne. Nadzieje na wprowadzenie nowej jakości do badań w humanistyce lokuje Autorka w dyskursie interdyscyplinarnym, docelowo zmierzającym ku transdyscyplinarności. Sprawne połączenie perspektywy literaturoznawczej, teatrologicznej i kulturoznawczej potwierdza, że na poziomie interdyscyplinarności cel udało się osiągnąć. Inne, bardziej ogólne problemy, zapewne wypłyną w dalszych badaniach Humanistki, która, chcąc nie chcąc, napotka na problem *jak słowa łączą się ze światem*² by zacytować tytuł znanej książki Jerzego Kmity - twórcy poznańskiej szkoły metodologicznej.

Jest oczywiste, że zawikłane problemy teorii poznania, nie są podejmowane przez Habilitantkę. Nie tylko w rozprawie, ale w całości dorobku, kontekst filozoficzny jest przywoływany częściej niż zwyczajowo, co podnosi wartość merytoryczną projektu interdyscyplinarnego. Mam natomiast wątpliwość wobec odpowiedniości, powiązania w tytule kategorii amorficznych z teorią poznania. Wyeksponowanie w tytule może to być odczytane, jako zapowiedź stanowiska Autorki, w obciążonej znaczeniami epistemologii. Niektóre zagadnienia epistemologiczne są w rozprawie sygnalizowane, ale ograniczają się do bardzo ogólnych odniesień do wielorakości zjawisk, które poznajemy (s. 212), do wartości poznania zmysłowego, w tym – co warte podkreślenia- haptycznego (s.268). Niewiele dłuższy passus, poświęcony został poznaniu ucieleśnionemu w kontekście stanowiska Maurice Merleau-Ponty'ego (s. 268). Z innych fragmentów może wynikać, że chodzi o dowartościowanie poznania zmysłowego i uznania sensualności za najbardziej bezpośredni rodzaj poznania, choć nie dający gwarancji wiarygodności. Trafne, w tym kontekście są odwołania do „liberatury” i opracowań dotyczących przekładalności doświadczenia zmysłowego. Niemniej, nawet liczne i wzorcowo interpretowane przykłady, nie zastąpią odautorskiej argumentacji, a w rozprawie nawiązującej wprost do estetyki, trudno uniknąć pytań o uzasadnienie preferowanego stanowiska. Nie podważa to mojego przekonania, że przyjęta formuła narracji jest wystarczająca do realizacji wyznaczonych przez Autorkę celów i że zostały one w pełni zrealizowane. Z rozprawy wyłania się dobrze zrekonstruowany obraz wychodzenia poza dualizmy nowoczesnego pojmowania świata, ku splotowi poznania z działaniem. Tego typu „badanie w działaniu”, by użyć określenia etnologów, ma ogromny ładunek innowacyjności i niesie ze sobą nie mniejszy poziom ryzyka, które podjęła Habilitantka, m.in., przez nawiązanie do epistemologii.

Znaczenie *poiesis*, pozwala odczytywać figury retoryczne w tytułach monografii jako formy poznania poietyczno-wytwórczego. Może to stanowić dodatkowy walor rozprawy, pod warunkiem zachowania realnego związku *poiesis* z treściami informacyjnymi. W stosunku do rozdziału *Chropowatość / szorstkość – od Baumgartena do Auslandera* mam zastrzeżenia, czy taki warunek został zrealizowany. Tytuł rozdziału zapowiada więcej niż możemy z

² Por. J. Kmity, *Jak słowa łączą się ze światem*, Wyd. IFiS UAM, Poznań 1995.

jego zawartości wyczytać. Po pierwsze, muszę się upomnieć, o Aleksandra Baumgartena, twórcę estetyki jako osobnej dyscypliny, teorii poznania zmysłowego, analogicznego do rozumowego. Zważywszy na problematykę rozprawy trudno uznać za satysfakcjonujące jedno zdanie mu poświęcone (s. 273). Podobnie mało przekonujące, ze względu na zawartość, jest uzasadnienie tytułu w stosunku do koncepcji nażywości/żywości i mediatyzacji Philipa Auslandera, którego *nażywość* pojawia się okazjonalnie i bez głębszej analizy (s.365, wcześniej s.224). Rozdział merytorycznie nie budzi zastrzeżeń, więc ten „nadmiarowy” tytuł traktuję jako niezamierzone uchybienie, które wynikało zapewne z potrzeby zachowania kompozycji przyjętej w pozostałych tytułach. Autorka miała pełne prawo wybierać koncepcje i wykorzystywać je zgodnie z założeniem, mówiącym, że ramy pracy wyznaczają aktualnie dyskutowane teorie estetyczne.

Na koniec części polemicznej dołączam kilka komentarzy i uwag krytycznych. Zacznę od najbardziej ogólnej, a mianowicie od pojęcia estetyka, z którego Autorka czerpie „najlepsze narzędzia” badawcze i od razu dodam, że robi to sprawnie i w związku z tym zaskoczeniem jest, że tak swobodnie i bez uzasadnienia, wprowadza pojęcie estetyki, cytując je za Katarzyną Kasią, jako „po prostu zmysłowo dostępny” (s.17). Nie jest to rozprawa filozoficzna, ale w tym wypadku, trudno wytłumaczyć brak odesłania (nawet w przypisie) do literatury źródłowej. O Baumgartenie już była mowa. Na tle klarownego języka i staranności w wyjaśnianiu pojęć, niedopatrzaniem wydaje się również brak odniesienia do znaczenia pojęcia *kategorii estetycznej*. Skoro Autorka zauważa, że pojęcie *kategorii amorficznych* jest nieoczywiste, to dziwić może, że nie dostrzega, że samo pojęcie *kategorii estetycznej*, wprowadzone przez Kanta, jest pojęciem nieostrym. Oryginalna opozycja formicznych i aformicznych kategorii, podążając wyłącznie za znaczeniem formy, budzi wiele wątpliwości i traci tym samym moc argumentacyjną. Praca jest z zakresu literaturoznawstwa, nie formułuję więc zarzutu, że Kant pojawia się w monografii jedynie w kontekście i nie jest cytowany wprost, ale uważam, że Autorka zbyt optymistycznie założyła, że samo pojęcie kategorii estetycznych jest powszechnie znane. Takich okoliczności, tłumaczących ograniczenia literatury przedmiotu, potrzebą dostosowania do tematu z określonej dyscypliny badawczej, nie znajduję, wobec nieuwzględniania w literaturze rozpraw Romana Ingardena z zakresu estetyki literackiej. Jego system jakości estetycznie wartościowych, stworzony głównie na użytek literackiego dzieła sztuki, jest nie do przecenienia, w próbach wyodrębnienia różnych związków i zależności, decydujących o przynależności do danej grupy kategorii.

Dla porządku odnotowuję błąd w pisowni nazwiska profesor Iwony Lorenc, na którą powołuje się Habilitantka w rozprawie.

Podsumowując: W tak obszernej monografii, podejmującej ważne, ale rzadko analizowane z osobna, problemy estetyki współczesnej, Autorka musiała dokonywać wyborów. Polemiczne komentarze i uwagi krytyczne nie zmieniają mojego przekonania, że monografia *Amorficzne kategorie estetyczne jako praktyki twórcze i poznawcze* to książka wnosząca istotny wkład do badań w zakresie literaturoznawstwa. Twórczy wymiar badań nad amorficznymi kategoriami estetycznym wykracza poza tę dyscyplinę i śmiało można powiedzieć, że rozprawa jest nowym, ożywym głosem, w debacie na temat specyfiki nauk humanistycznych. Habilitantka postawiła sobie ambitny cel „uformowania” w interdyscyplinarny dyskurs kategorii „amorficznych” i ze świadomością przeszkód metodologicznych, trudności

teoretycznych, zrealizowała ten cel odważnie i z zaangażowaniem. Wiele pytań o „afektywnie definiowane” literaturoznawstwo, pozostaje otwartych, co wynika z przedmiotu badań i decyzji, przy pomocy jakich kategorii i w ramach jakich problemów możliwe jest wprowadzenie badań interdyscyplinarnych. Autorka porusza się, nad wyraz sprawnie, w gąszczu teorii, dzieł i działań artystycznych, ponieważ stoi za tym rzetelny warsztat badawczy, znajomość literatury i umiejętność argumentacji. Praca jest oryginalna, erudycyjna, warsztatowo nienaganna, napisana z pasją wrażliwej estetycznie osoby, która nie obawia się rezygnacji z dystansu poznawczego na rzecz doświadczenia estetycznego. Zdecydowanie wychodzi poza czystą postulatowość interdyscyplinarności ku jej wdrożeniu we własne badania.

KONKLUZJA

Monografia *Amorficzne kategorie estetyczne jako praktyki twórcze i poznawcze* dr Moniki Błaszczak-Stachowiak wnosi istotny wkład do dziedziny nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo. Pozostały dorobek naukowej Habilitantki również oceniam pozytywnie, uważam że jest spójny z głównym osiągnięciem habilitacyjnym. Dotyczy to zarówno publikacji, jak konferencji i innych obszarów działalności naukowej. Wysoko oceniam zaangażowanie organizacyjne i współpracę Habilitantki z instytucjami kultury oraz Jej działalność dydaktyczną.

Osiągnięcia naukowe dr Moniki Błaszczak- Stachowiak odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 Prawo o szkolnictwie wyższymi nauce z dnia 20 lipca 2018. Wnioskuje o dopuszczenie Pani dr Moniki Błaszczak- Stachowiak do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego i rekomenduję nadanie Jej stopnia doktor habilitowanej w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo.

Teresa Pękała

